

*Spørgsmål nr. 99:*

Ministeren bedes tilsende udvalget en beskrivelse af »modstandsretten«, som omtalt af professor Henning Koch under høringen om lovforslaget den 30. januar 2002, som forfatningsretligt princip.

*Svar:*

Det fremgår af side 87 f. i udskriften af høringen om lovforslaget afholdt den 30. januar 2002 (L 35 – bilag 36), at professor, dr.jur. Henning Koch bl.a. anførte følgende:

»Det, der er interessant, det er, at eksistensen af modstandsretten ikke bare er knyttet til retshistorien, men er et begreb, der er genopstået. Som følge af diskussionen om den kvalitative værdistat taler man nu i den europæiske forfatningsteori og forfatningsret om modstandsretten. Modstandsretten er altså vendt tilbage nogen gange som et uskrevet forfatningsretligt princip, andre gange er det udtrykkeligt formuleret i forfatningen, for eksempel den tyske grundlov har en udtrykkelig bestemmelse, som handler om modstandsretten. Og hvad er modstandsretten? Modstandsretten er retten til såvel over for staten og dens embedsværk som over for medborgere, der begår henholdsvis statskup eller revolte, selv at anvende vold for at opretholde den bestående værditilstand, altså den jeg har refereret til flere gange, hvis og når ikke andre afværgeforanstaltninger er mulige og tilstrækkelige.

Og det vil sige, at denne forfatningsretlige opfattelse omkring eksistensen af et modstandsretligt begreb får naturligvis den refleksvirkning på den fælleseuropæiske terrorismeopfattelse, at ikke al politisk vold er illegitim.

Begrebet modstandsret er beskrevet enkelte steder i den forfatningsretlige litteratur. Henrik Zahle, Dansk Forfatningsret 3 (2. udg., 1997), side 263, anfører f.eks. følgende:

»Selv om der ikke i det gældende retssystem er udtrykt nogen anerkendelse af en modstandsret, er den dog – ofte personificeret som »tyrannord« – et element i europæisk retstradition. Statens myndigheder skal virke for befolkningens vel; gør de det modsatte, må befolkningen kunne gå til modstand. I ældre (stænderstaters) forfatninger var modstandsretten retligt anerkendt... USA's uafhængighedserklæring af 4.7.1776 påberåbte sig folkets ret til at ændre eller knuse et styre, der modarbejdede menneske-

nes ret til liv, frihed og lykke. Og på Danmarks – mere fredelige – vej til en forfatning påpegede de liberale (Orla Lehmann) over for kongen, at kongens rådgivere ikke havde folkets tillid, og at nye rådgivere var nødvendige: »Vi anraabe Deres Majestæt om ikke at drive Nationen til Fortvivlelsens Selvhjælp«, Casino-mødet 20.3.1848. Hvad denne »selvhjælp« kunne have medført, kom ikke for dagen, da kongen som bekendt allerede næste dag kunne meddele, at det hidtidige ministerium var afskediget...

Under besættelsen 1940-45 foretog modstandsbevægelsen straffbare handlinger, hvis legitimitet – og straffrihed efter 1945 – er drøftet ud fra nødværge- og krigshandlingssynspunkter, men som også kan ses i lyset af modstandsretten.«

Alf Ross anfører i Dansk Statsforfatningsret 1 (3. udg. ved Ole Espersen, 1980), side 79 ff., bl.a. følgende:

»De bånd der ifølge den i middelalderen herskende egentlige folkesuverænitetslære bandt kongen var herefter først og fremmest den guddommelige lov, dels således som den er åbenbaret i de hellige skrifter, dels således som den kan anskues alene ved fornuftens lys indplantet af gud i menneskets natur, *lex naturalis*. Det var denne naturret der gav selve herskabskontrakten gyldighed og derigennem var kilde til al gyldig forbundethed overhovedet. Den var hævet over alt vilkår, stod over kejser og pave, og ingen lov, ingen regeringsakt, ingen folketingsbeslutning eller sædvane kunne besidde nogen som helst gyldighed dersom den stod i strid med disse evige principper.

Men dernæst var kongen også bundet af den positive ret, de nedarvede love og retsprincipper som han havde stadfæstet i herskabskontrakten (kongeløfterne, håndfæstningerne). Retten stod over fyrsten, var forudsætningen for hans virke og ikke omvendt.

Hvis nu kongen brød disse bånd blev han tyrann og befolkningen var ikke længere bundet af nogen troskabspligt imod ham. Den havde ret til at gøre modstand mod hans befalinger og om fornødent afsætte ham. Denne begrænsede *lydighedspligt* og tilsvarende *modstandsret* er den praktiske kerne i middelalderens demokratiske statslære.«

Den danske grundlov indeholder ikke bestemmelser om en sådan »modstandsret«, og betragt-